

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Brussel, 17.1.2001
COM(2001) 26 definitief

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN DE RAAD

De EU en Kaliningrad

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN DE RAAD

De EU en Kaliningrad

INLEIDING

Kaliningrad is een uniek deel van Rusland. De regio is geografisch gescheiden van de rest van het land en zal, wanneer de uitbreiding eenmaal een feit is, geheel door de EU worden omgeven. Nu de uitbreiding naderbij komt, krijgt de regio steeds meer aandacht. Overeenkomstig het strategiedocument van de Commissie inzake de uitbreiding van november 2000, wil deze mededeling een bijdrage leveren tot het debat over kwesties die onze gemeenschappelijk toekomst beïnvloeden, dat de EU moet aangaan met Rusland, met inbegrip van Kaliningrad, en met de twee buurlanden die kandidaat-lidstaat zijn van de Unie, Polen en Litouwen.

De mededeling behandelt de gevolgen van de uitbreiding van de EU en maakt onderscheid tussen zaken die voor alle Russische regio's gelden¹ en zaken die specifiek zijn voor Kaliningrad. De uitbreiding van de EU is voor haar buurlanden een positieve ontwikkeling die zal bijdragen tot welvaart en stabiliteit. Rusland zal van de uitbreiding aanzienlijke voordelen ondervinden, en regio's als Kaliningrad zijn in een goede positie om de nieuwe mogelijkheden tot hun voordeel te benutten.

De overname van het acquis door Polen en Litouwen brengt onvermijdelijk veranderingen teweeg in de bestaande praktijk en regelgeving voor Rusland, de EU en de nieuwe lidstaten. Sommige van die veranderingen hebben voor alle regio's van Rusland dezelfde gevolgen, terwijl andere specifieke implicaties hebben voor Kaliningrad, met name wat betreft het verkeer van goederen en personen en de energievoorziening. Deze mededeling bekijkt tevens hoe de EU en Rusland tot beider voordeel kunnen samenwerken om bestaande problemen voor Kaliningrad, die niet direct met de uitbreiding te maken hebben, aan te pakken, zoals milieu, bestrijding van criminaliteit, gezondheidszorg en economische ontwikkeling.

De Commissie dient in deze mededeling geen officiële voorstellen in, maar legt ideeën en keuzemogelijkheden ter discussie aan de partijen voor. De verantwoordelijkheid voor Kaliningrad ligt bij Rusland en bij de regio zelf. De EU en haar toekomstige lidstaten hebben er echter belang bij om te helpen bij een soepele verwerking van de veranderingen die de toetreding noodzakelijk maakt en bij het bevorderen van de samenwerking met Kaliningrad ten aanzien van een aantal regionale vraagstukken. Om de problemen die de mededeling behandelt aan te pakken wordt een aantal suggesties geboden. Indien deze ideeën vruchtbaar blijken, kunnen op basis daarvan door de bevoegde autoriteiten beslissingen worden genomen.

Achtergrondinformatie over de huidige situatie in Kaliningrad en de betrekkingen met buurlanden en internationale organisaties wordt in de bijlagen gegeven.

¹ En alle aangrenzende niet-lidstaten.

VRAAGSTUKKEN IN VERBAND MET HET UITBREIDINGSPROCES

Goederenverkeer

De handelsbetrekkingen van de EU met Rusland worden thans geregeld door de in 1994 ondertekende partnerschaps- en samenwerkingsovereenkomst (PSO). Bij hun toetreding tot de EU worden Polen en Litouwen partij bij de PSO, als onderdeel van het acquis, en is het gemeenschappelijk buitentarief van toepassing op het handelsverkeer tussen Rusland en de uitgebreide EU. De EU past reeds zeer lage meestbegunstigingsrechten toe op de handel met Rusland (4,1%), terwijl Polen een meestbegunstigingsrecht van 15,8% kent en Litouwen 5,3%. Voor Russische goederen gaan dus na de uitbreiding aanzienlijk lagere rechten gelden. Deze lagere rechten zijn evenzeer van toepassing op goederen van oorsprong uit Kaliningrad als op goederen uit de rest van Rusland. Gezien de nabijheid van de EU-markten biedt deze eenvoudigere toegang in de toekomst belangrijke mogelijkheden voor Kaliningrad. Aangezien Kaliningrad sterk afhankelijk is van de handel met de aangrenzende landen, heeft het er belang bij de technische normen van de EU over te nemen om deze betere markttoegang volledig te kunnen benutten. Tot een gedetailleerder evaluatie is verricht kan echter niet worden uitgesloten dat de wijzigingen in de handelsregeling bij de toetreding van de buurlanden gevolgen zullen hebben voor bepaalde producten.

Voorgesteld wordt dat de EU en Rusland de handelseffecten van de uitbreiding voor Kaliningrad bespreken in het subcomité handel en industrie van de PSO. Worden problemen vastgesteld, dan kan het subcomité worden gevraagd aanbevelingen te doen voor een oplossing. Deze evaluatie zou in het eerste halfjaar van 2001 moeten plaatsvinden.

Momenteel moeten goederen uit Kaliningrad die bestemd zijn voor Rusland, en omgekeerd, via Litouwen en Letland/Wit-Rusland worden vervoerd. De PSO voorziet na de uitbreiding in vrije doorvoer door Litouwen en/of Letland, zonder douanerechten of andere doorvoerrechten (behalve heffingen voor vervoer en administratie). De PSO biedt tevens voordelen voor de handel in goederen tussen Rusland en de EU, aangezien Rusland een meestbegunstigingsbehandeling krijgt. Wanneer Rusland toetreedt tot de WTO, zijn de WTO-regels van toepassing op het handelsverkeer tussen de EU en Rusland.

Van tijd tot tijd worden voorstellen gedaan voor een speciale handelsregeling voor Kaliningrad. Kaliningrad is echter een integrerend onderdeel van Rusland en het is daarom moeilijk de regio een speciale status toe te kennen, zoals met een vrijhandelszone of een douane-unie. Dit zou een aantal politieke en juridische problemen veroorzaken, en bovendien is het niet waarschijnlijk dat Rusland aan Kaliningrad de noodzakelijke autonomie toekent. Ook is niet duidelijk of een speciale behandeling wel nodig is, gegeven de algemeen gunstige situatie zoals die hierboven is beschreven.

Een aspect van het goederenverkeer dat nadere aandacht vereist zijn de grensovergangen. Momenteel zijn er 23 grensposten tussen Kaliningrad, Polen en Litouwen. Voor een efficiënte doorstroming van goederen over de buitengrens van de EU moeten verbeteringen worden aangebracht in de fysieke infrastructuur en de afhandeling, onder meer door de informatiesystemen te moderniseren. Bij de vorige uitbreiding is gebleken dat de invoering van het acquis de formaliteiten aan de grens tussen Finland en Rusland kan bespoedigen. In Litouwen zijn aanzienlijke investeringen gedaan in infrastructuur en procedures, waarvan vergelijkbare positieve resultaten worden verwacht. Het moet mogelijk zijn op deze positieve ervaringen voort te bouwen en Phare- en Tacis-middelen te benutten voor het financieren van

verbeteringen aan grensovergangsfaciliteiten en procedures, zulks in nauwe samenwerking met de Russische autoriteiten.

De EU, Rusland, Polen en Litouwen moeten besprekingen voeren over het functionele beheer van de grensovergangen, om te beginnen de belangrijkste grensovergangen aan het wegen- en spoorwegnet, met name die welke de regio verbinden met de pan-Europese vervoerscorridors I (via Hanseatica) en IX (middelste traject). Onderwerpen die aan de orde moeten komen zijn onder meer douane, grenscontrole en fytosanitaire, veterinaire en gezondheidsaspecten. Deze besprekingen kunnen worden gevoerd in werkgroepen, met Rusland in het kader van de relevante subcomités van de PSO en met Litouwen en Polen in het kader van de Europaovereenkomst. Ratificatie van in behandeling zijnde overeenkomsten inzake grensafbakening en grensovergangen moet worden aangemoedigd. De besprekingen moeten leiden tot een meerjarige aanpak voor het moderniseren van de faciliteiten, die door de bevoegde nationale autoriteiten moet worden geïmplementeerd. Advies moet worden verleend over optimale benutting van middelen uit alle bronnen.

De doortocht wordt in de toekomst ook vereenvoudigd door verbeterde vervoersverbindingen. Kaliningrad wordt opgenomen in het netwerk van pan-Europese vervoerscorridors (corridors I en IX). Het Tacis-programma heeft reeds een strategie voor multimodaal vervoer voor Kaliningrad gefinancierd. Om de wegen van de corridors I en IX op Europees peil te brengen, zijn aanzienlijke investeringen nodig.

Voorgesteld wordt de resultaten van deze studie te bespreken met de internationale financiële instellingen en de autoriteiten van Rusland en de buurlanden, teneinde de financiering van prioritaire projecten te regelen.

Militaire goederen en personeel reizen momenteel via Litouwen op grond van een speciale overeenkomst met Rusland. In de context van de uitbreiding moet ook naar deze regelingen worden gekeken.

Energievoorziening

In de elektriciteitsbehoeften van Kaliningrad wordt momenteel voor het grootste deel voorzien door uit de rest van Rusland ingevoerde stroom, die via Litouwen over een gemeenschappelijk net wordt vervoerd. Litouwen is voornemens zich aan te sluiten bij het Europese net door koppeling aan het Poolse net. Afhankelijk van de voor deze koppeling te kiezen technische oplossing (elektriciteitslijn met of zonder conversiestation) en de daaraan verbonden kosten, kan Kaliningrad ofwel zijn koppeling met het Russische elektriciteitsnet handhaven ofwel zich bij het Midden-Europese net aansluiten, dat gekoppeld is aan het belangrijkste elektriciteitsnet van de EU, UCTE.

Zonder vooruit te willen lopen op de keuzes die moeten worden gemaakt, wordt voorgesteld een Tacis-studie uit te laten voeren naar energiebehoeften, energiepotentieel en mogelijke scenario's, teneinde onder meer de haalbaarheid van elektriciteitsproductie in Kaliningrad, alternatieve elektriciteitsvoorziening en uitwisseling van elektriciteit te beoordelen. De kwestie van nieuwe gaspijpleidingen in het Baltische gebied, alsmede aanverwante vervoersvraagstukken, moet eveneens in de studie worden bekeken. Hiervoor is nauwe samenwerking tussen de EU, Litouwen, Rusland (met inbegrip van Kaliningrad) en de internationale financiële instellingen nodig.

Verkeer van personen

De invoering van het acquis door de nieuwe lidstaten leidt voor derde landen tot veranderingen in de visumvereisten en de grenscontrole. Hoewel de eisen van het acquis voor Kaliningrad niet anders zijn dan voor andere delen van Rusland of andere derde landen in de regio, zouden de gevolgen voor de bevolking ernstiger kunnen zijn dan in andere delen van Rusland, gezien de geografische ligging.

Polen is van plan het acquis van de Gemeenschap in 2001 in te voeren, en Litouwen in ieder geval bij toetreding. Dit heeft gevolgen voor het transitoverkeer van personen. Voor het reizen naar of door EU-lidstaten is, ongeacht het doel van de reis, een visum nodig. Doorreis zonder visum (via Litouwen, momenteel mogelijk voor inwoners van Kaliningrad en bepaalde categorieën inwoners van Rusland) zal dan niet langer mogelijk zijn. Bovendien zullen burgers van Kaliningrad dan in het bezit moeten zijn van een geldig paspoort, terwijl nu nog kan worden gereisd met een binnenlands identiteitsbewijs.

Deze nieuwe vereisten vormen niet noodzakelijk een belemmering voor het verkeer van personen tussen Kaliningrad en de rest van Rusland en van en naar de toekomstige lidstaten. Ook zijn niet alle vereisten noodzakelijkerwijs van toepassing vanaf de toetreding, aangezien sommige onderdelen van het acquis pas hoeven te worden ingevoerd wanneer de controles aan de binnengrenzen in de uitgebreide EU voor de nieuwe lidstaten worden opgeheven. Het acquis voorziet in de afgifte van doorreisvisa, visa voor kort verblijf en langlopende nationale visa, waardoor soepele grensoverschrijding en meerdere binnenkomsten mogelijk worden.

Gezien het beleid van de Gemeenschap inzake visa en de buitengrenzen kan het nodig zijn op een aantal terreinen onderzoek te doen om het soepele verkeer van personen te bevorderen: gedacht kan worden aan aanvullende regels voor klein grensverkeer (verkeer binnen gebieden aan weerszijde van de buitengrens) om te voorkomen dat plaatselijke sociaal-economische banden worden verbroken; het effect van de bestaande transitregels, rekening houdende met de bijzondere situatie van Kaliningrad; de kosten van paspoorten (verantwoordelijkheid van Rusland) en visa (verantwoordelijkheid van de huidige en toekomstige EU-lidstaten); aanwezigheid van consulaire vertegenwoordigingen in Kaliningrad om de afgifte van visa te vergemakkelijken (verantwoordelijkheid van de EU-lidstaten) en de mogelijkheid om gebruik te maken van door het acquis toegestane speciale regelingen. In deze context moet aandacht worden besteed aan vergelijkbare situaties in andere kandidaat-lidstaten.

Het belangrijkste is echter dat de grensovergangen efficiënt functioneren. Hiervoor moeten de faciliteiten en procedures worden verbeterd, onder meer door uitwisseling van beste praktijken. Hierdoor kunnen de trage en willekeurige grensovergangsprocedures worden bespoedigd. De EU levert nu reeds een bijdrage tot de ontwikkeling van infrastructuur op grensposten, de modernisering van de procedures en training om het personen- en goederenverkeer over de toekomstige buitengrens te stroomlijnen. Dergelijke praktische maatregelen maken het grensverkeer gemakkelijker, terwijl georganiseerde criminaliteit en andere illegale activiteiten worden bestreden.

Zonder te willen vooruitlopen op de toetredingsonderhandelingen met Polen of Litouwen, wordt voorgesteld de praktische maatregelen voor goede, efficiënte grenscontrole voort te zetten en zo het verkeer van personen en goederen over de toekomstige buitengrens te vergemakkelijken. Overwogen kan worden verbindingsfunctionarissen in te zetten.

De technische en financiële bijstand van de EU kan bijdragen tot de invoering van een goed functionerend systeem voor grenscontrole, met geschikte, voldoende fraudebestendige reisdocumenten.

In het kader van het beleid van de Gemeenschap inzake visa en de buitengrenzen zou kunnen worden onderzocht in hoeverre de communautaire regels inzake klein grensverkeer en transit geschikt zijn voor de specifieke situatie van Kaliningrad. Bekeken moet worden of gebruik kan worden gemaakt van speciale regelingen die in het kader van het acquis mogelijk zijn, waarbij bestaande regelingen, ook in andere kandidaat-lidstaten, als voorbeeld kunnen dienen.

De kosten van paspoorten (verantwoordelijkheid van Rusland) zouden ook kunnen worden bekeken, evenals de kosten van visa (verantwoordelijkheid van de huidige en toekomstige EU-lidstaten), zulks in breder communautair beleidsverband. Zowel de huidige als de nieuwe lidstaten zouden kunnen overwegen in Kaliningrad consulaten te vestigen (eventueel met gedeelde faciliteiten) om de afgifte van visa te vergemakkelijken en de migratiestromen efficiënt te kunnen beheren.

Voor dergelijke maatregelen om het grensverkeer van personen soepel te laten verlopen is ten aanzien van het visumbeleid enige coördinatie tussen Rusland en de EU vereist, wat ook meer in het algemeen voor beide zijden nuttig zou zijn. De maatregelen moeten samengaan met passende controles en maatregelen tegen reizigers zonder de juiste papieren. Snelle sluiting van een overnameovereenkomsten door Rusland en de EU zou bijdragen tot het wederzijds vertrouwen.

Een voorlichtingsinitiatief zou moeten worden opgezet om misvattingen over de gevolgen van de uitbreiding van de EU voor het verkeer van personen en goederen over de toekomstige buitengrens van de EU uit de wereld te helpen.

Voorgesteld wordt dat de EU en Rusland zo snel mogelijk een overnameovereenkomst sluiten.

Voorgesteld wordt dat de EU het bestuur en de bevolking van Kaliningrad en de aangrenzende regio's voorlicht over het functioneren van de toekomstige buitengrens van de EU, in aanmerking genomen dat goederen en personen snel en efficiënt de grens moeten kunnen oversteken, terwijl illegale activiteiten moeten worden voorkomen.

Visserij

Na de uitbreiding wordt de Oostzee een vrijwel exclusieve EU-visserijzone, met uitzondering van kleinere gebieden rond Kaliningrad en Sint-Petersburg.

Voorgesteld wordt de visserijbetrekkingen tussen de EU en Kaliningrad te herzien in het licht van de gevolgen van de uitbreiding voor de toegang tot de visserij en van een toekomstige visserijovereenkomst tussen de EU en Rusland.

VRAAGSTUKKEN VAN WEDERZIJDIG BELANG ZONDER RECHTSTREEKS VERBAND MET DE UITBREIDING

Economische ontwikkeling

Sinds 1991 zijn de werkloosheid en de armoede in Kaliningrad dramatisch toegenomen. De belangrijkste welvaartsindicatoren lijken erop te wijzen dat de levensstandaard onder het

Russische gemiddelde ligt (zie bijlage 1 voor meer details over de economische situatie). De verantwoordelijkheid voor de economische ontwikkeling van Kaliningrad ligt bij de centrale overheid in Moskou en de plaatselijke en regionale overheden. Kaliningrad is afhankelijk van begrotingsmiddelen die door Moskou worden toegewezen en van de handels- en economische banden met de rest van het land. Het Russische regionale beleid is minder ontwikkeld dan dat van de EU wat overdracht van financiële middelen en stimulering van investeringen betreft, en het huidige Russische beleid is gericht op sterke centralisatie. Er blijft echter veel dat de centrale en lokale autoriteiten kunnen doen om de economische ontwikkeling te stimuleren. Net als elders in Rusland is er behoefte aan stabiliteit en zekerheid van het juridische en institutionele klimaat, goed bestuur, eerlijke en efficiënte wetshandhaving (bijvoorbeeld inzake de bescherming van de rechten van aandeelhouders en investeerders en inzake faillissement, boekhouding en financiële controle), herstructurering van het bedrijfsleven en verdere ontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf. De marktinstellingen moeten worden versterkt, onder andere in de financiële sector en het fiscale stelsel.

De EU kan op diverse wijzen bijdragen tot de economische ontwikkeling van Kaliningrad. Nu reeds kan de EU helpen door advies te verlenen, ervaring te delen en via Tacis en de bilaterale programma's van de lidstaten financiering te bieden.

Soms wordt voorgesteld een speciaal fonds voor de ontwikkeling van Kaliningrad op te zetten. De Commissie geeft er echter de voorkeur aan in samenwerking met de Russische centrale en plaatselijke autoriteiten prioriteitsgebieden voor steun vast te stellen, en deze autoriteiten te helpen voor deze activiteiten geschikte financiering te vinden in de vorm van subsidies en/of leningen. De Tacismiddelen voor Rusland kunnen regionaal worden geïmplementeerd, en bij de besprekingen met de Russische autoriteiten over toekomstige prioriteiten kan de Commissie rekening houden met prioritaire activiteiten in Kaliningrad.

Meer specifiek kunnen ambtenaren en ondernemingen uit Kaliningrad deelnemen aan door Tacis gefinancierde opleidingsprogramma's ter bevordering van de ontwikkeling van marktinstellingen als het bank- en verzekeringswezen en plaatselijke belastingdiensten. Plaatselijke managers kunnen deelnemen aan trainingsprogramma's in bedrijven uit de EU. Om het exportpotentieel van Kaliningrad en de markten in buurlanden te ontwikkelen, zou de EU kunnen helpen bij zaken als harmonisatie van normen en conformiteitsbeoordelingsprocedures. Tacis biedt steun voor een regionaal ontwikkelingsbureau in Kaliningrad, dat een belangrijke rol zou kunnen spelen voor het stimuleren van handel en investeringen in Kaliningrad.

Er is een speciale economische zone (SEZ) ingesteld, met name om bedrijven in Kaliningrad voordelen te bieden in de vorm van vrijstelling van rechten en belasting voor hun invoer en voor de uitvoer van plaatselijk geproduceerde goederen naar andere landen en de rest van Rusland. Het is een interessant idee om economische activiteit en investeringen te stimuleren door middel van een speciale economische zone, hoewel de SEZ in haar huidige vorm handelsverstoringen kan hebben door subsidies die in strijd zijn met de regels van de PSO en de WTO. In de praktijk is de SEZ echter nooit volledig van de grond gekomen, ook al omdat de autoriteiten slechts beperkt steun hebben verleend. Niettemin moet er met de federale autoriteiten duidelijkheid komen over de mogelijke voordelen en de status van de SEZ, die indien nodig in overeenstemming moet worden gebracht met de internationale verplichtingen van Rusland.

De informatiemaatschappij is een belangrijke factor die welvaart en duurzame ontwikkeling mogelijk maakt. Een gunstig klimaat voor toegang tot en gebruik van het Internet is van cruciaal belang voor de ontwikkeling van de economie, het bedrijfsleven, de overheid en de

democratische participatie. De ontwikkeling van de informatiemaatschappij moet worden bevorderd, en bekeken moet worden hoe de deelname van Kaliningrad aan regionale samenwerkingsactiviteiten op het gebied van de informatiemaatschappij efficiënt kan worden ondersteund.

Bestuur, democratie en rechtsstaat

Ten behoeve van de ontwikkeling van Kaliningrad zelf en zijn rol in de regio moet de rechtsstaat worden versterkt en moeten de beginselen van goed bestuur algemeen in acht worden genomen, met name door het steunen van institutionele opbouw en de ontwikkeling van de civiele samenleving. De EU kan hiertoe bijdragen door de deelname van Kaliningrad aan EU-projecten voor openbaar bestuur en hervorming van het rechtstelsel en de deelname van overheidsambtenaren aan opleidingsprogramma's te stimuleren. Steun kan ook worden verleend voor regionaal en plaatselijk begrotingsbeheer en beheer van gemeentelijke diensten.

Via het plaatselijk Tacis-ondersteuningsbureau, dat in december 2000 in Kaliningrad is gevestigd, zal de deelname van plaatselijke organisaties aan partnerschapsprogramma's met EU-organisaties worden gestimuleerd, evenals activiteiten betreffende samenwerking tussen mensen. Dit omvat opleidingsinstellingen, NGO's, vakbonden, media, beroepsorganisaties, bedrijven, gemeenten en rechtbanken.

Evenals elders in Rusland moet worden opgetreden tegen illegale activiteiten, die aan aangrenzende EU-lidstaten schade kunnen toebrengen. De federale autoriteiten moeten strenge maatregelen nemen en bijvoorbeeld wetgeving vaststellen en uitvoeren en internationale verdragen toepassen en handhaven. De taskforce inzake georganiseerde criminaliteit in het Oostzeegebied kan hiertoe een waardevolle bijdrage leveren. Op plaatselijk niveau moet samenwerking worden opgezet om problemen als autodiefstal aan te pakken. Die samenwerking kan dan tot andere gebieden worden uitgebreid. De samenwerking kan zich ook richten op versterking van de onafhankelijkheid van het gerechtelijk apparaat, met name door middel van opleidings- en twinningprogramma's, gericht op rechters. De inspanningen om effectieve maatregelen voor grens- en douanecontrole te ontwikkelen moeten ook in het bredere verband van de criminaliteitsbestrijding worden ingebed.

Milieu

In het kader van het streven naar verbetering van de kwaliteit van het leven in Kaliningrad is bijzondere aandacht nodig voor het milieu, met name de bestrijding van watervervuiling. Een schonere Oostzee komt ten goed aan alle landen die aan de zee liggen. Dit punt dient met voorrang in het kader van de regionale samenwerking te worden aangepakt. Er zou ook meer kunnen worden gedaan om de vervuiling terug te dringen die afkomstig is van kleinere steden in de regio. Kaliningrad moet onder meer ook actief worden betrokken bij de federale maatregelen om de toestand van het milieu in het oog te houden en de normen te harmoniseren.

De vroegere militaire aanwezigheid in Kaliningrad kan problemen hebben veroorzaakt in verband met de verwijdering van kernafval. Andere problemen worden veroorzaakt door de opslag van chemische wapens die na de tweede wereldoorlog zijn overgebleven.

Het milieu is een van de kernpunten van de bijstand van de EU. Thans lopende activiteiten zijn onder andere een Tacis-programma voor grensoverschrijdende samenwerking inzake waterkwaliteit aan de grenzen met Litouwen en Polen en een Tacisproject betreffende afvalbeheer in de kustzone van Kaliningrad. Een lening is verstrekt door EBRD, Nefco

(Nordic Environmental Finance Corporation) en NIB (Nordic Investment Bank) voor een rioolwaterzuiveringsinstallatie in de stad Kaliningrad. Diverse bilaterale projecten zijn opgezet voor verbetering van het waternet in de regio (zie bijlage II en III).

Gezondheid

De verspreiding van besmettelijke ziekten is een ernstig probleem in Rusland en met name in Kaliningrad. Deze problemen moeten in federaal verband worden aangepakt, maar ook in Kaliningrad zelf kunnen preventieve maatregelen worden genomen. Tacis steunt een aantal plaatselijke initiatieven, ook in de niet-gouvernementele sector, om te helpen bij het hervormen van de stelsels voor gezondheidszorg en het aanpakken van aids. De aanbeveling van de task force inzake de beheersing van besmettelijke ziekten in het Oostzeegebied zal bijdragen tot de aanpak van tuberculose en hiv op regionaal niveau.

VOLGENDE STAPPEN

Het doel van deze tekst is een bijdrage te leveren tot een discussie. Zoals eerder gezegd moet een groot aantal vraagstukken in overweging worden genomen, waarbij verschillende partners zijn betrokken. Het kader waarbinnen deze discussie wordt gevoerd is van belang, en de verantwoordelijkheden van alle partners moeten worden gerespecteerd. Met de partnerschaps- en samenwerkingsovereenkomst beschikken de EU en Rusland al over de noodzakelijke mechanismen voor het bespreken van deze vraagstukken op het hoogste politieke niveau en voor grondige technische voorbereiding van het debat. In het kader van de uitbreiding kan de EU al deze vraagstukken met de kandidaat-lidstaten bespreken. Wanneer zaken met alle partners (EU, Rusland, Litouwen en Polen) gezamenlijk moeten worden besproken, kunnen daarvoor bijeenkomsten worden georganiseerd.

Overeenkomstig het strategiedocument van de Commissie inzake de uitbreiding van november 2000 moeten vraagstukken in verband met Kaliningrad worden behandeld in samenwerking met Rusland, Polen en Litouwen. Voorgesteld wordt om, zodra dit document intern door de EU is besproken, Kaliningrad op de agenda van de Samenwerkingsraad EU-Rusland te zetten en te bespreken hoe de diverse problemen kunnen worden aangepakt. Een en ander zou in samenwerking met Rusland moeten worden voorbereid door het voorzitterschap en de Commissie. Aan de hand van de resultaten van deze politieke en technische besprekingen kunnen problemen en mogelijke oplossingen worden vastgesteld en ter bespreking worden voorgelegd aan de organen van de PSO. Ook wordt voorgesteld de kwestie-Kaliningrad te bespreken op de topontmoeting EU-Rusland van mei 2001. Tegelijkertijd blijft de EU deze vraagstukken bespreken met Litouwen en Polen in de fora die bij de Europaovereenkomsten zijn ingesteld. Wanneer dat nodig is, kunnen bijeenkomsten voor alle partners worden georganiseerd. Bovendien kunnen, om grensoverschrijdende samenwerking te vergemakkelijken, voor belanghebbende partners speciale bijeenkomsten worden georganiseerd, onder andere om praktische regelingen te treffen.

BELANGRIJKSTE VOORSTELLEN IN HET KORT

- De EU en Rusland bespreken gedurende het eerste halfjaar van 2001 de handelseffecten van de uitbreiding voor Kaliningrad in het subcomité handel en industrie van de PSO.
- De EU, Rusland, Polen en Litouwen bespreken het functionele beheer van de grensovergangen, om te beginnen de belangrijkste grensovergangen aan het wegen- en spoorwegnet, met name die welke de regio verbinden met de pan-Europese vervoerscorridors I en IX. Onderwerpen die aan de orde moeten komen zijn onder meer douane, grenscontrole en fytosanitaire, veterinaire en gezondheidsaspecten. Deze besprekingen kunnen worden gevoerd in werkgroepen, met Rusland in het kader van de relevante subcomités van de PSO en met Litouwen en Polen in het kader van de Europaovereenkomst.
- De resultaten van de Tacis-studie over multimodaal vervoer worden besproken met de internationale financiële instellingen en de autoriteiten van Rusland en de buurlanden, teneinde de financiering van prioritaire projecten te regelen.
- Een Tacis-studie naar energiebehoeften, energiepotentieel en mogelijke scenario's.
- De praktische maatregelen voor goede, efficiënte grenscontrole worden voortgezet om het verkeer van personen en goederen over de toekomstige buitengrens te vergemakkelijken. Overwogen kan worden verbindingsfunctionarissen in te zetten.
- Zonder vooruit te lopen op de toetredingsonderhandelingen met Polen en Litouwen, kan worden gesteld dat de technische en financiële bijstand van de EU kan bijdragen tot de invoering van een goed functionerend systeem voor grenscontrole, met geschikte, voldoende fraudebestendige reisdocumenten.
- De geschiktheid van de communautaire regels voor het kleine grensverkeer en transitverkeer moet worden beoordeeld voor de specifieke situatie van Kaliningrad. Bekeken moet worden of gebruik kan worden gemaakt van speciale regelingen die in het kader van het acquis mogelijk zijn, waarbij bestaande regelingen, ook in andere kandidaat-lidstaten, als voorbeeld kunnen dienen.
- In de context van het communautaire beleid voor visa en de buitengrenzen kan worden gekeken naar de kosten van paspoorten (verantwoordelijkheid van Rusland) en de kosten van visa (verantwoordelijkheid van de huidige en toekomstige EU-lidstaten). Zowel de huidige als de nieuwe lidstaten zouden kunnen overwegen in Kaliningrad consulaten te vestigen (eventueel met gedeelde faciliteiten) om de afgifte van visa te vergemakkelijken en de migratiestromen efficiënt te kunnen beheren.
- De EU en Rusland moeten snel een overnameovereenkomst sluiten.
- De EU moet het bestuur en de bevolking van Kaliningrad en de aangrenzende regio's voorlichten over het functioneren van de toekomstige buitengrens van de EU, in aanmerking genomen dat goederen en personen snel en efficiënt de grens moeten kunnen oversteken, terwijl illegale activiteiten moeten worden voorkomen.
- De visserijbetrekkingen tussen de EU en Kaliningrad moeten worden herzien in het licht van de gevolgen van de uitbreiding voor de toegang tot de visserij en van een toekomstige visserijovereenkomst tussen de EU en Rusland.

- De EU en Rusland zouden besprekingen moeten voeren over belangrijke milieuproblemen in Kaliningrad.
- Vraagstukken betreffende Kaliningrad moeten worden aangepakt in samenwerking met Rusland in de relevante instanties van de PSO. Tegelijkertijd bespreekt de EU deze vraagstukken met Litouwen en Polen in de fora die bij de Europaovereenkomsten zijn ingesteld. Bovendien kunnen, om grensoverschrijdende samenwerking te vergemakkelijken, voor belanghebbende partners speciale bijeenkomsten worden georganiseerd, onder andere om praktische regelingen te treffen.

BIJLAGE I

Achtergrondinformatie over Kaliningrad

1.1. Economische situatie

De regio Kaliningrad is een Russische enclave, die wordt begrensd door Polen, Litouwen en de Oostzee. Het landoppervlak bedraagt 15.100 km en het bevolkingsaantal is bijna één miljoen, waarvan ongeveer 430.000 in de hoofdstad Kaliningrad.

In de sovjettijd was Kaliningrad een gesloten militair gebied, het hoofdkwartier van de Oostzeevloot. Het strategische belang van Kaliningrad is in de jaren '90 afgenomen. Het aantal militairen in de regio is sinds 1991 gedaald van 200.000 naar 18.000, en het is niet waarschijnlijk dat de strijdkrachten weer de politieke en economische betekenis krijgen die ze in het verleden hadden.

Kaliningrad heeft net als de rest van Rusland te kampen met een sterke terugval van de economie. De productie is sinds 1990 met meer dan de helft gedaald. Kaliningrad is door de financiële crisis van augustus 1998 bijzonder sterk getroffen door zijn afhankelijkheid van buitenlandse handel en met name import.

De algehele economische achteruitgang is gepaard gegaan met drastische wijzigingen in de structuur van de regionale economie. De toeleveringsindustrieën voor de strijdkrachten hebben een dramatische terugval ondervonden. Ook de visserij, die een belangrijke tak van de economie was, is sterk terugggevallen. De belangrijkste bedrijfstakken in de regio zijn momenteel de olie- en de barnsteenwinning. Olie wordt offshore gewonnen (ca. 1 miljoen ton per jaar) en in Litouwen geraffineerd. Kaliningrad heeft zo'n 90% van de wereldvoorraad van barnsteen, waarvan vrijwel alles in ruwe vorm illegaal wordt geëxporteerd. Andere belangrijke economische activiteiten zijn voedselverwerking, papier- en pulpproductie, meubelmakerij, machinebouw en softwareontwikkeling. De landbouw is van gering economisch belang, hoewel Kaliningrad vruchtbare grond heeft en groeipotentieel.

Huishoudens in Kaliningrad zijn steeds meer afhankelijk van ongeregistreerde economische activiteiten. Als grensregio heeft Kaliningrad veel mogelijkheden voor informele activiteit. De informele sector is naar schatting goed voor meer dan 50% van het BBP. Vermoed wordt dat ongeveer 10.000 mensen zich bezighouden met regelmatige grensoverschrijdende pendelhandel.

Er zijn in de regio circa 14.000 kleine en middelgrote ondernemingen. Kaliningrad staat daarmee in Rusland op de derde plaats wat het aantal kleine en middelgrote ondernemingen per hoofd van de bevolking betreft. De sterke aanwezigheid van Moskouse banken in Kaliningrad lijkt er ook op te wijzen dat de regio economisch aantrekkelijk is. Dit blijkt echter niet uit de binnenlandse investeringen, die op hetzelfde niveau staan als gemiddeld in Rusland. Het ondernemingsklimaat wordt net als in de rest van Rusland gekenmerkt door onvoorspelbaarheid, instabiliteit en een afwezigheid van stimulansen. Investeerders en eigendommen worden onvoldoende beschermd en de wetshandhaving schiet vaak tekort. Het fiscale klimaat is complex en ondersteunt het bedrijfsleven niet.

Een speciale economische zone (SEZ) voorziet onder bepaalde voorwaarden in tarifaire en fiscale voordelen voor in Kaliningrad geproduceerde exportgoederen, voor ingevoerde goederen en voor naar de rest van Rusland en naar andere landen uitgevoerde goederen. De SEZ was bedoeld om de economie en buitenlandse investeringen te stimuleren, maar het

functioneren ervan is in de praktijk onduidelijk gebleven. De relevantie van de SEZ Kaliningrad is beperkt, aangezien de autoriteiten geen duidelijke steun bieden en er aanwijzingen zijn voor mogelijke strijdigheid met de WTO-regels.

Net als elders in Rusland is er een dramatische groei van werkloosheid en armoede sinds 1991. Naar schatting dertig percent van de bevolking leeft nu onder het bestaansminimum. Volgens de belangrijkste welvaartsindicatoren is de levensstandaard in Kaliningrad lager dan het Russische gemiddelde. Een relatief hoge mate van openlijke consumptie is echter merkbaar, bijvoorbeeld in westerse supermarkten en restaurants.

1.2. Vervoersverbindingen

Kaliningrad heeft een relatief fijnmazig wegennet, dat echter wel moet worden gemoderniseerd. De trajecten van het trans-Europese vervoersnetwerk die over het gebied lopen, zijn niet voldoende ontwikkeld. Traject B van corridor IX, dat Kaliningrad via Vilnius en Minsk met Kiev verbindt, is voor Kaliningrad van bijzonder belang.

De spoorwegverbindingen met de buurlanden en met Rusland worden in vergelijking tot de jaren '80 en de vroege jaren '90 weinig gebruikt. De belangrijkste spoorverbinding Kaliningrad-Kaunas-Minsk-Moskou bedient het vrachtverkeer met Litouwen en Rusland. De lijn Kaliningrad-Rīga-Petersburg wordt voor het internationale vrachtvervoer minder gebruikt, evenals de lijnen naar Polen (vooral door de afwijkende spoorbreedte).

Het verkeer van en naar de EU kan verschillende routes gebruiken, die niet alle via Kaliningrad lopen. Finnen, Esten, Letten en Litouwers gebruiken om naar West- en Midden-Europa te reizen doorgaans de Via Baltica-tak van corridor I (Helsinki-Tallinn-Rīga-Kaunas-Warschau), die oostelijk langs Kaliningrad loopt, in plaats van de Via Hanseatica (Rīga-Kaliningrad-Gdańsk).

De havens van Kaliningrad worden door buitenlandse vrachtvervoerders minder vaak gebruikt dan die van Litouwen, Letland en Estland. Ook voor de binnenlandse handel van Rusland zijn de havens van de regio niet voldoende concurrerend: de treinreis vanuit Moskou duurt 25-28 uur en is duurder dan vervoer via andere havens, zoals Klaipėda. Kaliningrad heeft echter voldoende potentieel om een deel van het vrachtvervoer vanuit Wit-Rusland en Noord-Oekraïne af te handelen.

Kaliningrad heeft slechts één reguliere internationale luchtvaartverbinding, met Kopenhagen.

De contacten van Kaliningrad met de aangrenzende landen worden gehinderd door de trage grensformaliteiten en de knelpunten in de infrastructuur van de 23 grensovergangen aan de wegen, spoorwegen, luchthavens en havens.

1.3. Handel en doorvoer

Door de geringe omvang en de status van enclave is Kaliningrad afhankelijk van de invoer, waarvan de waarde driemaal die van de uitvoer bedraagt, en van de handel en economische wisselwerking met de rest van Rusland. Elk jaar wordt meer dan 6 miljoen ton goederen, met name over het spoor, via Litouwen van en naar Rusland vervoerd. Dit verkeer bestaat voor 55% uit olie, cokes en steenkool. Kaliningrad voert ook veel in (onder meer vrijwel alle voedsel) uit de buurlanden Polen en Litouwen, die samen met Duitsland de belangrijkste buitenlandse handelspartners van Kaliningrad zijn. Hoewel Kaliningrad relatief meer handelsbanden met zijn niet-Russische buurlanden heeft dan andere Russische grensregio's, is de mate van integratie in de regionale economie vooralsnog gering.

1.4. Energie

Kaliningrad is vrijwel geheel afhankelijk van uit Rusland ingevoerde energie. Het produceert zelf slechts 20% van zijn energiebehoeften, voornamelijk in kleine olie- en kolengestookte centrales. De toevoer van stookolie en kolen is kostbaar en gecompliceerd en afhankelijk van de doorvoerregeling die met de buurlanden is overeengekomen. Gas komt uit Rusland via een pijpleiding door Wit-Rusland en Litouwen. De autoriteiten van Kaliningrad willen het aandeel van gas in de elektriciteitsproductie vergroten. Een nieuwe gasgestookte centrale is in aanbouw.

1.5. Onderwijs, gezondheidszorg, milieu

Het niveau van het basisonderwijs in Kaliningrad is goed. De Staatsuniversiteit van Kaliningrad en de vijf andere instellingen voor hoger onderwijs in de regio staan op hoog peil. Sectoren als micro-elektronica, biotechnologie, nieuwe fabricageprocédés en bedrijfsadministratie zijn echter in de faculteiten en studierichtingen niet goed vertegenwoordigd.

De openbare gezondheidszorg in Kaliningrad is als gemiddeld in Rusland. Ziekten als tuberculose, difterie, mazelen en epidemische paratyfus zijn wijdverbreid. Tuberculose wordt multiresistent en komt steeds vaker voor, met name onder gedetineerden. Door drugsgebruik en prostitutie hebben andere besmettelijke ziekten zich sterk verspreid. Kaliningrad is bijvoorbeeld wat het aantal geregistreerde hiv-gevallen een van de zwaarst getroffen Russische regio's, en kent relatief meer gevallen dan elders in het Oostzeegebied.

Kaliningrad is na Sint-Petersburg de ernstigste bron van vervuiling in het Oostzeegebied. Het produceert jaarlijks meer dan 400.000 ton industrieel en huishoudelijk afval. De sanitaire omstandigheden in de stedelijke gebieden verslechteren. Het rioolstelsel dateert van voor de tweede wereldoorlog. Rusland heeft zich ertoe verbonden de vervuiling van de zee terug te dringen. De lozing van vervuilende stoffen is hierdoor sinds 1991 enigszins verminderd.

1.6. Regionaal bestuur, democratie en rechtsstaat

Het regionale bestuur van Kaliningrad stond in het verleden niet bekend als bekwaam. De wijze van besturen werd beoordeeld als autocratisch en gesloten. Het stadsbestuur van Kaliningrad wordt ten opzichte van het regiobestuur doorgaans positiever beoordeeld.

De vrijheid van meningsuiting wordt niet altijd geëerbiedigd. Er zijn gevallen bekend van journalisten die zijn lastiggevalen, en de regio kent slechts twee onafhankelijke kranten. Het gerechtelijk apparaat en de politie zijn niet voldoende onafhankelijk van het regionale bestuur. Nu recentelijk een nieuwe gouverneur is gekozen, is er kans op verbetering van efficiency en transparantie van het regiobestuur, op een nieuw elan dat het imago van de regio kan verbeteren en de problemen kan aanpakken in een geest van samenwerking met Kaliningrads bureaus.

Kaliningrads betrekkingen met Moskou moeten worden gezien in de context van de federale hervormingen, die in de richting gaan van sterkere centralisatie. Kaliningrad maakt deel uit van het federale district Noordwest, waarvan het centrum Sint-Petersburg is. Het beleid van Moskou is vooral gericht op de totstandbrenging van één „economische ruimte” in Rusland, en de controle over Kaliningrad zal daarom waarschijnlijk strikter worden.

1.7. Criminaliteit

Zoals in andere delen van Rusland is criminaliteit in Kaliningrad wijdverbreid, gebruikmakend van de zwakke instituties. Te vinden zijn georganiseerde criminaliteit, mensenhandel, drugshandel, handel in gestolen voertuigen en illegale migratie. De illegale handel in met name barnsteen, alcohol en sigaretten en de prostitutie tieren welig. Volgens de officiële statistieken is het criminaliteitscijfer 20% hoger dan het Russische gemiddelde, met name wat de georganiseerde criminaliteit betreft, evenals de jeugdcriminaliteit en de criminaliteit onder invloed van alcohol. De georganiseerde criminaliteit heeft net als elders in Rusland een allesoverheersend negatief effect op het ondernemings- en investeringsklimaat. Criminaliteit in combinatie met corruptie vormt een bedreiging voor de economische ontwikkeling en de vorming van een democratisch bestel op basis van een rechtsstaat.

Via zijn operationeel comité zijn door de Taskforce Georganiseerde Criminaliteit in het Baltisch gebied gezamenlijke multidisciplinaire politieacties uitgevoerd. Intensieve informatie-uitwisseling is mogelijk via een communicatiesysteem (Baltcom) dat 24 uur per dag functioneert. Rusland is al vanaf het begin een van de actiefste leden van de taskforce. In 1998–2000 nam Kaliningrad deel aan een reeks acties tegen autodiefstal (*Kaliningrad Project*, 1998) drugs (*Channel*, 1999) en illegale migratie (*Baltic Guard*, 1997–1998, en *Vivan*, 1999). De deelname van Rusland aan gezamenlijke acties waarbij ook de regio Kaliningrad was betrokken, is door de andere Baltische deelnemers zeer gewaardeerd. De gezamenlijke acties hebben bijgedragen tot het wederzijds vertrouwen en de verbetering van *soft security* (niet-militaire veiligheid). Hierdoor is het imago van Kaliningrad in de regio momenteel veel gunstiger dan in 1996, toen de taskforce van start ging.

1.8. Beperkingen voor de mobiliteit van personen als gevolg van de status van enclave

In de sovjettijd konden mensen uit Kaliningrad vrij reizen in de Sovjetunie. Sinds het uiteenvallen van de Sovjetunie kunnen zij de rest van Rusland alleen bereiken door 500 km door Litouwen en Letland of Wit-Rusland af te leggen. Hetzelfde geldt voor andere Russen die familie, vrienden of zakenrelaties in Kaliningrad willen bezoeken.

1.9. Buurlanden, regionale organisaties, regio's, internationale financiële instellingen

• Litouwen

Litouwen is een van Kaliningrads grootste handelspartners en een belangrijk investeerder. Het land bevindt zich op de doorvoerroute tussen de regio en de rest van Rusland. Het krijgt veel bezoekers en transitoverkeer uit Kaliningrad en wil goede betrekkingen met Rusland houden, zodat Kaliningrad niet geïsoleerd kan raken en geen economische of politieke instabiliteit kan veroorzaken.

Litouwen en Rusland hebben door middel van bilaterale overeenkomsten inzake Kaliningrad (1991, 1999) een institutionele basis voor samenwerking opgezet. In februari 2000 gaven Rusland en Litouwen een gezamenlijke verklaring over regionale samenwerking uit, die bekend staat als het Nida-initiatief. Zij kwamen tot overeenstemming over een aantal gemeenschappelijke projectvoorstellen in het kader van de noordelijke dimensie, onder meer voor vervoer, een gaspijpleiding, waterbeheer en grensverkeer.

• Polen

Enkele Poolse regio's hebben met Kaliningrad een samenwerkingsovereenkomst gesloten. De activiteiten zijn over het algemeen partnerschappen en uitwisseling op plaatselijk niveau (midden- en kleinbedrijf, academische instellingen, besturen), maar hebben ook betrekking op de voorbereiding van investeringsprojecten, onder andere op het gebied van vervoer, energie en milieu. Polen is een belangrijke investeerder in Kaliningrad en leider wat betreft joint ventures met plaatselijke bedrijven.

- **CBSS, Euroregio's en internationale financiële instellingen²**

De CBSS onderhoudt nauwe banden met de regionale autoriteiten en heeft onlangs aan de Staatsuniversiteit van Kaliningrad een EuroFaculteit geopend.

Kaliningrad maakt deel uit van een aantal Euroregio's, opgezet om grensoverschrijdende samenwerking te bevorderen. De Euroregio **Oostzee** omvat Denemarken, Letland, Litouwen, Polen en Zweden. Van de Euroregio **Saule** maken achttien regionale en plaatselijke besturen in Litouwen, Letland, Zweden en Rusland deel uit (twee districten en een stad in het noorden van de *oblast* Kaliningrad). Een Euroregio **Neman** wordt opgezet om gemeenschappen in Litouwen, Kaliningrad en Wit-Rusland te verbinden.

De internationale financiële instellingen, zoals EBRD, Wereldbank, NIB en Nefco, behandelen Kaliningrad in de context van hun betrekkingen met Rusland en het Oostzeegebied en hebben de regio tot dusver geen speciale behandeling gegeven.

² De Raad van Oostzeestaten (CBSS), bestaande uit elf kuststaten, is gericht op democratische en economische ontwikkeling in het Oostzeegebied.

BIJLAGE II

Activiteiten van Tacis en andere EG-activiteiten in Kaliningrad 1991–2000

De Europese Unie heeft sinds 1991 diverse projecten in Kaliningrad gefinancierd, in de meeste gevallen via Tacis, waaronder grote projecten in de sectoren institutionele opbouw, energie, vervoer, herstructurering van het bedrijfsleven, managementtraining en milieu. Kleinere partnerschapsprojecten meegerekend heeft Kaliningrad meer dan 30 miljoen euro aan Tacisbijstand ontvangen. Daarnaast is in het kader van andere EU-programma's enige bijstand verleend op het gebied van milieu, vervoer en opleiding.

1. 1991-1999

De activiteiten van Tacis in Kaliningrad gingen in **1991** van start met een voedsel- en landbouwproject, dat het particuliere boerenbedrijf stimuleerde. De *oblast* nam ook deel aan twee projecten die Tacis in 1993 in Rusland uitvoerde, gericht op het opzetten van een netwerk van ontwikkelingsbureaus voor het midden- en kleinbedrijf in Rusland. De activiteiten van Tacis raakten vanaf **1994** in een stroomversnelling, toen Kaliningrad werd geselecteerd als prioritaire regio met een eigen actieprogramma. De in 1994 geïdentificeerde projecten werden in de daaropvolgende jaren uitgevoerd en eind 1999 – begin 2000 afgerond. De Tacis-activiteiten in het kader van dit programma waren met gericht op het volgende:

- **institutionele opbouw:** steun werd geboden voor de ontwikkeling van de Vrije Economische Zone / Speciale Economische Zone (VEZ/SEZ). In ditzelfde verband is ook bijstand verleend aan de sectoren vervoer en energie;
- **herstructurering van het bedrijfsleven:** oprichting van een centrum voor ondersteuning van het bedrijfsleven en versterking van het ontwikkelingsbureau voor het midden- en kleinbedrijf. Bijzondere aandacht is geschonken aan de visserij;
- **ontwikkeling van het menselijk potentieel:** oprichting van een afdeling bedrijfseconomie aan de Economische Faculteit van de Staatsuniversiteit van Kaliningrad (KGU).

Na 1994 is Kaliningrad als proefregio betrokken geweest bij een aantal Ruslandprojecten van Tacis, met name op het gebied van energie. De regio is begunstigde van een aantal andere Tacisfaciliteiten, zoals:

- **City Twinning** (met Kopenhagen, Aalborg, Southampton en Bremerhaven);
- **PIP** (Productivity Initiative Programme): stages voor managers uit Kaliningrad in EU-bedrijven;
- **ESSN** (European Senior Service Network): heeft bijstand verleend aan kleine en middelgrote ondernemingen in de sector houtverwerking;
- **LIEN** (Link Inter European NGOs): richt zich op sociale en gezondheidsvraagstukken, met name de sociale herintegratie van voormalig militair personeel en hun gezinnen;
- **TEMPUS:** stimulering van samenwerking tussen de KGU en Zweedse en Deense universiteiten;
- **BISTRO:** heeft in Kaliningrad 9 projecten uitgevoerd op gebieden als stimulering van het bedrijfsleven en exportbevordering, vervuilingsbestrijding en gezondheidsvraagstukken;

- **CBC** (grensoverschrijdende samenwerking): belangrijkste accent op verbetering van de grensovergangsinfrastructuur en milieuvraagstukken (beheer van de waterkwaliteit). Kaliningrad komt sinds 1996 in aanmerking voor de CBC-faciliteit voor kleine projecten, maar de belangstelling hiervoor is in de regio pas onlangs groeiende, waarbij de stad actiever is dan de regio.

Naast Tacis zijn in het kader van andere EU-programma's activiteiten uitgevoerd in Kaliningrad:

- Het **LIFE**-fonds van DG Milieu heeft in Kaliningrad twee projecten geïnitieerd op het gebied van stedelijk verkeer en ecotoerisme. DG Milieu heeft ook financiering geboden voor de vestiging van een Milieucentrum voor Bestuur en Technologie (ECAT) in Kaliningrad, dat in 1997 werd overgedragen aan de plaatselijke autoriteiten.
- Het **ECOS/Ouverture**-programma van DG Regionaal Beleid heeft in Kaliningrad drie projecten uitgevoerd: TROS (Training of Retired Officers), RUSSTI (Russian Short Sea Transport Investigation) en AMBER;
- In het Oostzeegebied zijn twee **Interreg II C**-projecten uitgevoerd, die ook ten goede zijn gekomen aan Kaliningrad. Het betreft de ontwikkeling van efficiënt luchtvervoer (Seabird) en stedelijk milieubeheer.

2. 1999-2000

Gezien de geografische ligging van Kaliningrad en de specifieke vraagstukken die dit met zich meebrengt, heeft de EU in 1999 en 2000 opnieuw een belangrijk pakket van nieuwe projecten vastgesteld voor de regio, die in 2001 moeten worden uitgevoerd.

Ten eerste kregen in verband met de uitbreiding van de EU twee **grensovergangen** in de regio Kaliningrad prioriteit binnen de CBC-programma's van Tacis voor 1999 en 2000: Černyševskoe–Kybartai/Nesterov (weg/spoor) aan de grens met Litouwen en Bagrationovsk–Bezledy aan de grens met Polen. Deze grensposten, gekozen na een gedetailleerde haalbaarheidsstudie, zijn de belangrijkste overgangen die aan het trans-Europese vervoersnetwerk zijn gelegen. De handel en het verkeer van goederen en personen worden bevorderd door de ontwikkeling van infrastructuur en de modernisering van de grensovergangsprocedures. Het personeel wordt opgeleid voor het opsporen van onwettige activiteiten en efficiëntere belastinginning.

Daarnaast is in het kader van de Speciale Actie voor het Baltisch gebied 1999 en 2000 een aantal projecten voor de regio geselecteerd. **Kaliningrad Port Development** (Ontwikkeling haven Kaliningrad) moet de handel en de transit door de regio stimuleren door versterking van de concurrentiepositie van de havenfaciliteiten en het beheer daarvan. De modernisering van de haven moet uiteindelijk bijdragen tot een duurzame economische ontwikkeling van de regio en tot de integratie in het Oostzeegebied. **Waste management in the Kaliningrad Oblast** (Afvalbeheer in de oblast Kaliningrad) moet helpen bij de totstandbrenging van een efficiënt en veilig afvalbeheersysteem in de regio, om zo de gevolgen van de afvalproductie voor volksgezondheid en milieu te reduceren.

Kaliningrad neemt ook als een van de proefregio's deel aan het **North West Health Replication Project**, dat de verschillen tussen beide zijden van de grens op gezondheids- en sociaal gebied moet reduceren door steun te bieden voor het hervormen van de gezondheidszorg in de regio. De gezondheidssituatie wordt momenteel gekenmerkt door

verslechtering van de levensomstandigheden en acute volksgezondheidsproblemen. Verder wordt deelgenomen aan een project voor **stimuleren van innovatie in het midden- en kleinbedrijf in het Baltisch gebied**. Dit project is gericht op ontwikkeling van de infrastructuur voor de ondersteuning van innoverende kleine en middelgrote ondernemingen (de zogeheten technologieparken of technoparken), door versterking van hun opleidingscapaciteit, marketingdiensten en algemene zakelijke adviesdiensten. De mogelijkheden voor twinning met vergelijkbare organisaties in de EU zullen worden onderzocht.

Het belangrijke **Contract voor technische bijstand ter stimulering van handel en investeringen in de oblast Kaliningrad** ten slotte legt de nadruk op sociaal-economische stabilisatie van de regio. Het allereerste doel is versterking van het Regionaal Ontwikkelingsbureau, om zo het economische potentieel van de regio te ontwikkelen en handel en investeringen te stimuleren.

Kaliningrad komt tevens in aanmerking voor deelname aan toekomstige Tacisprogramma's voor **stimulering van partnerschap en investeringen** en de CBC-faciliteit voor kleine projecten. Om Kaliningrad in staat te stellen adequaat deel te nemen aan regionale samenwerkingsactiviteiten is, wanneer aan de Gemeenschapszijde van de grens Interreg-middelen beschikbaar worden gemaakt, eventueel Tacisfinanciering vereist.

BIJLAGE III

Belangrijkste bilaterale en regionale activiteiten in Kaliningrad 1991-1999

Verschillende lidstaten van de EU en andere staten en donoren zijn het afgelopen decennium in Kaliningrad actief geweest. Vooral de nabijgelegen landen hebben belangstelling voor Kaliningrad getoond en ook in aanzienlijke mate technische bijstand verleend aan de centrale en plaatselijke overheden. In verband met het ontbreken van gegevens is het in dit stadium niet mogelijk een overzicht te geven van alle in Kaliningrad uitgevoerde bilaterale en andere projecten. Een recente bijwerking van de lijst van het secretariaat van de CBSS laat echter de belangrijkste trends zien.

Van alle landen is **Denemarken** het actiefst wat het verlenen van technische bijstand betreft. Het heeft in de regio sinds 1991 circa 50 projecten uitgevoerd, op het gebied van met name energie en milieu (vooral water- en afvalwaterbeheer), maar ook ontwikkeling van het menselijk potentieel en de sociale sector. De totale bijstand van Denemarken aan de regio Kaliningrad bedraagt meer dan 10 miljoen euro.

Zweden, dat een gemeenschappelijke zeegrens heeft met Kaliningrad, heeft zich eveneens tamelijk actief getoond. Het land heeft projecten in diverse sectoren, met een accent op ontwikkeling van bedrijven, bestuurlijke hervorming en steun voor de plaatselijke overheden, landhervorming en preventie van besmettelijke ziekten. De totale bijstand van Zweden aan Kaliningrad bedraagt bijna 4 miljoen euro. Daarnaast nemen Zuid-Zweedse plaatselijke autoriteiten deel aan people-to-people- en networking-programma's met Kaliningrad.

Duitsland heeft in de regio een tiental projecten uitgevoerd voor in totaal ruim 1 miljoen euro. Deze projecten hebben betrekking op onderwijs, landbouw en economische ontwikkeling. Ook Duitse deelstaten en steden nemen deel aan belangrijke uitwisselingsprogramma's.

Finland heeft bijstand verleend en middelen verstrekt voor aidspreventie in Kaliningrad en is, samen met NIB, Nefco, EBRD, Zweden en Denemarken, betrokken bij het project Water en Milieu voor de stad Kaliningrad.

De projecten van **Litouwen** hebben betrekking op aidspreventie, ontwikkeling van de civiele samenleving, onderwijs en uitwisselingsinitiatieven in de academische sector. De activiteiten van **Polen** in de regio betreffen met name regionale en grensoverschrijdende samenwerking.

Een belangrijk initiatief was de oprichting door de **CBSS** van een EuroFaculteit aan de Staatsuniversiteit van Kaliningrad in september 2000. Na Tartu, Rīga en Vilnius worden nu ook hier taalcursussen aangeboden, wordt college gegeven door docenten van Europese universiteiten en worden nieuwe studierichtingen op het gebied van rechten en economie opgezet.

Andere verleners van technische bijstand zijn **Noorwegen** (met name projecten op het gebied van energiebesparing) en de **Verenigde Staten** (bevordering van de civiele samenleving).

BIJLAGE IV

Afkortingen

BBP	bruto binnenlands product
CBSS	Raad van Oostzeestaten
EBRD	Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling
ECAT	Milieucentrum voor Bestuur en Technologie
EU	Europese Unie
GATT	Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel
HIV	humaan immunodeficiëntievirus
LIEN	Linking Inter-European NGOs
Nefco	Nordic Environment Finance Corporation
NGO	niet-gouvernementele organisatie
NIB	Nordic Investment Bank
PSO	partnerschaps- en samenwerkingsovereenkomst
SEZ	Speciale Economische Zone
TEN	trans-Europees vervoersnetwerk
UCTE	Union for the Co-ordination of Transmission of Electricity (Unie voor de coördinatie van de elektriciteitsdistributie)
VEZ	Vrije Economische Zone
WTO	Wereldhandelsorganisatie

BIJLAGE V

